

МИЛАН ТОДОРОВ

ТРИ ПРИЧЕ

ЖЕНА У ПЛАВОМ

Жена педесетих година, равно зачешљане пепељасте косе, на тој фотографији изгледа савршено мирна. Њено складно тело не одудара од израза непокретности на њеном лицу. То, заправо, као да није лице које некоме припада него анатомска слика вољно стиснутих мишића браде, образа и очију. Та женска особа лежи заваљена на шареном тепиху. Иза ње је нахерена старинска фотелја са меблом у турским дречавим бојама, као извучена из фундуса позоришта у коме се дају само класичне, споре и дуге драме. Светлост абажурне стоне лампе јасно указује на ноћни сат у коме је фотографија начињена. Дама је одевена у дугу светлоплаву хаљину, која се одмах испод колена раскрыљује откривајући глатке и обле глежњеве на њеним ногама. Чини се да носи врло танке најлонске чарапе боје коже. Она је, заправо, у полулежећем положају, несигурно ослоњена на лакат десне руке. Такав положај јој омогућава да главу држи укосо положену на раменима. Лева рука јој је пребачена преко бедара.

Са њене десне стране, на турском тепиху, налази се широка бела керамичка шоља. То су оне шоље из којих се обично пије чај, кафа или врућа чоколада. У сваком случају, не служи за испијање алкохола. Празна шоља је брижљиво одложена на тепих. На њему нема трагова просуте течности. Напротив, бела шоља на црвеној вуненој позадини делује као експонат који је неко пажљиво инсталирао у кадру за фотографисање тако да читав приказ који сагледавам, малтене у једном потезу – одаје утисак планиране интимне атмосфере и као такав не изазива у мени никакво интересовање.

А онда настаје тренутак који дотадашњем призору даје катастрофичну снагу и читаву ствар преокреће наглавачке, поништавајући суспрегнуту мирноћу слике, разбијајући могућност њеног разумевања у парампарчад. Као огледало. С десне стране, мало иза непознате жене, али тако да их она у сваком тренутку може окрзнути погледом само уколико се мало искрене, није потребно чак ни да се осврне, на поду су њене изуване ципеле. Имају потпетице, ни високе ни мале, мало проширене у пети и са лепо заобљеним сужењем на доњем делу штикле. Ништа посебно, осим што је једна ципела бела, а друга црна.

На тој слици је, иначе, све друго у савршеном реду. Изузев те узнемирености које изазивају њене распарене балске ципеле.

Показујем својој жени фотографију те жене у плавом. Она брзо погледа фотографију јер се спремамо управо да изађемо и затим пресавијене новине спушта у корпу крај врата.

Да? – пита.

Да ли си осетила исто што и ја?

Страховито узнемирава, зар не?

Потврђујем и бацам поглед на моје, па затим њене ципеле. Моје су тамнобраон, уредно зашниране. Њене су црне и сјајне. Са нама је, дакле, у овом тренутку и даље све у савршеном реду. Али, ми обоје веома добро знамо да на оној слици није ствар била у ципелама, ни у шашавости њихових супротстављених боја, чак ни у непознатој драми која је на крају произвела њихову одбаченост, него у очекивању нечега, што се, судећи по очајној усамљености особе на слици, вероватно никада неће догодити.

ПОВРАТАК У РИМ

Понестало му је храбрости. Прешао је, бар тако је волео да замишља, више од половине животног пута када је остао без посла. Ужасно га је то погодило. Додуше, догађало се то тада и другима, али, зна се, сваког боле сопствена леђа.

У празним данима који су уследили, одједном му се свет изокренуо наглавце и да би се некако осовио, Војин је прибегао једино могућем: почео је да ради, много, физички, што до тада није чинио.

Радио је често сасвим безначајне и излишне ствари. По неколико различитих послова у исто време. Цепао летвице старих гајби за јабуке верујући да ће једног дана добро доћи за потпалу роштиља или приликом печења жутозелених паприка моравки на њиховом старом плеханом смедеревцу који се користио само ујесен када би он и жена му Вишња правили омиљени македонски пинђур.

У исто време је, на заосталом двестолитарском бакарном казану из аустроугарског доба, у дну дворишта старе породичне куће пекао ракију од воћа које је имао у баштици и чекајући да потекне првенац, изнова читао историју Римског царства.

Тако му је за око запала и у свести трајно остала прича о изгнанству на Родос римског филозофа и потоњег цара Клаудија Тиберија.

Тиберије је, због злостављања своје супруге Јулије, протеран на пусто грчко острво да тамо, у друштву само једног одабраног пророка, заврши свој несрећни живот.

Филозоф и пророк су, највише времена проводили седећи непомично на високој стени изнад мора, разговарајући о смислу судбине и данима бесциљно зурили у бесконачно празну пучину. Тиберију, који је дуго сањао о свом тријумфалном повратку на престо после смрти Октавијана Августа, с временом понестаје духовне снаге и он тоне све дубље у очај, не заборављајући притом намеру да у пропаст повуче и свог верног пророка.

Једног дана, док седе, наравно, опет на видиковцу изнад мора, он каже пророку:

– Ако ускоро не стигне брод који ће ме вратити у Рим, бацићу те са ове стене у море да се удавиш...

– Без бриге, брод плови ка Вама, Ваш величанство... – немајући избора лагао је пророк.

Међутим, после два дана брод се заиста указао на хоризонту пучине, најпре као мала сива тачка, а затим све већа, са једрима и белом крестом пене иза крме.

Убрзо, Тиберије се, са ловором оплетеним око главе, вратио у Рим...

У лошем расположењу, а тога је због губитка посла и неизвесне будућности бивало све више и чешће, Војин би се сетио те епизоде из историје старог Рима и помислио доћи ће и мој брод, ма какав, мали, неугледан чамчић, сплав или било шта...

Међутим, брод, наравно, не долази обичним смртницима. Нема једва видљивих белих једара у даљини. Нема, заправо, никаквих једара а како би их могло и бити кад нема више ни мора. Свакодневица је празна гомила неба и умрљаног копна.

Са братом од стрица који им је сваког лета на две недеље давао на коришћење своју кућу у Бококаторском заливу, из неких замршених, а наслеђених породичних разлога се није чуо безмало две године. А да види море на неки други нормалан начин, као туриста рецимо, није имао ни одвише жеље ни финансијских

могућности откако не ради и не зарађује белог динара, а Вишњина пензијица једва покрива најосновније.

Уосталом, не приличи сваком пусто грчко острво.

Мада, веровао је потајно, да може човек све то, једном да нађе и овде. Чак и у комбинацији са несрећним пророцима, којих има око њега на све стране.

Ствар је у стрпљењу, а стрпљење значи дуго, дуго чекање.

Само, ја нисам довољно истрајан да дочекам свој брод, говорио је Војин у себи.

Затим би себе често ухватио да на окрајцима непровитаних новина или било каквом папирићу који би му се нашао при руци, исписује ту реч од четири слова: Б Р О Д.

Приметио је да у њој има нечег што, ако баш не буди претерану наду, оно човека уме ипак помало да овесели. Чак и графички, појам БРОД, открио је, сликовно личи на неко пловило на коме је велико Б уздигнут и моћан прамац, а Д крмни, задњи део, док се између, на широкој пучини самогласника О, љуљушка високо разапето предње једногласника Р, гласа изнедреног из речи као што су ветар или бура...

И тако се то завртело у његовој глави.

Брод па брод!

Нашао је канал хрватске телевизије који је једном недељно емитовао слике „мора, људи и обале”. На компјутеру је меморисао електронска издања Слободне Далмације и Јутарњег листа и ујутро рано, док је Вишња још спавала у одвојеном кревету у спаваћој соби, сласно би читао временску прогнозу за море или вести о упловљавању каквог великог светског крузера у Дубровник, Ријеку, Будву и сличне небулозе.

Е, сад, није да није знао куда то води. На психијатрију, наравно...

Међутим, упркос том сазнању, што је још горе, одлучио је да никоме не говори о тој својој скривеној љубави.

Углавном, та опсесија је трајала читаву једну зиму, затим пролеће, па пусто лето, јесен и дошла је опет зима.

А онда се једног зимског јутра, беше хладан, сув и оштар почетак децембра, заиста догодило нешто када је Војин већ намеравао да пророка у себи баци са стрме стене да се самоубије.

У локалним градским новинама прочитао је најаву да ће наредног дана у клубу Дома армије у центру града бити отворена новогодишња изложба макета бродова које су урадили официри речне флотиле.

Одлучио је да оде на отварање и погледа изложбу. Позвао је Вишњу, али њој се није ишло, а имала је већ и заказан предвечерњи термин код зубара.

Договорили су се да се нађу у Католичкој порти кад прође отварање изложбе и њена посета зубару, односно за сат и по времена, па да онда одшетају до пријатеља, брачног пара њихових година, без деце, који су становали близу у Јеврејској и с којима су уобичајили да се налазе повремено без куртоазних најава што је њиховом дружењу, како су обострано закључили, давало тон искренности, непосредности и топлине.

Попићемо зелени чај са капљицом млека у средини – рекао је Војин жени, а она га погледала с мало љутње и прекора, јер је, наравно, луцидна какве су већ искусне супруге, у томе видела његову лоше скривену бродску патологију.

Бели брод на зеленим валима...

Брзо је одагнао ту слику из мозга.

До Дома армије је ишао пешице, умереним једноличним кораком кроз дуги градски парк са запушеном гркокатоличком црквицом у решеткастој сени дивљег кестена, па кроз одрпани и паду склон аустроугарски градић испод тврђаве, па преко бетонског моста на коме је дувао хладан и постојан ветар са запада, те стигао академских петнаест минута раније у Дом армије.

Макете разноврсних бродова биле су већ изложене на дрвеним полицама. Било је ту свега: од леута Санта Марија и средњовековних једрењака са топовима и оловним војницима попут једрењака Баунти до већ помало зарђалих и застарелих фрегата са српским заставицама, те модерних разарача; чак се ту нашла и макета носача авиона Нимиц и једна руска подморница на атомски погон.

Док је, са великим занимањем, разгледао изложбу спремну за отварање и док се свет полако окупљао у великој просторији са ниском таваницом, тачно у њеном центру, уз неке официре у белим униформама, адмиралским ваљда, Војин опази и њега – човека који је кумовао његовом отказу.

За тренутак му се смрче. Помислио је: куд баш он и зашто, када сам већ толико дуго бежао од ружних успомена, како баш сада да налетим на њега и да поново у свести проживим сву муку губитка посла и оно што то носи.

Међутим, није било друге.

Бројао је до сто, удисао полако и дубоко устајали ваздух официрске кантине и најзад, скоро сасвим смирен, схватио шта је потребно да уради.

Могао би да каже да је о томе читао у једној од многих књига о поморству, које је, такође, гомилао... али коме? Углавном, када наилази велики и опасни талас на ваш мали чамац, морате, уколико не мислите да потонете, прамац усмерити директно, под углом од деведесет степени на највиши и најопаснији ударни врх таласа.

Морате да се директно сударите са таласом да бисте га савладали. Иначе ће вас он преврнути и потопити.

Зато је Војин одлучио да приђе свом таласу што ближе. И полако му је прилазио. У концентричним круговима.

Али, тај човек га беше одмах опазио. У почетку није могао да претпостави које су Војинове намере и то га је збуњивало. Осећао је само да, на овом месту и у оваквом тренутку, не постоји опасност од физичког напада, али више од тога није знао. Ипак, све то га је спречавало да се усредсреди на написан говор који је имао у руци. Уместо лаког задовољства због мале почасте која му је припала да отвори изложбу, сад је очигледно морао да се, бар у мислима, брани од човека кога зна, а не жели да га препозна.

Све су то, у самоћи изоштрена Војинова чула наслућивала, док га је гледао продорно идући ка њему успорених покрета.

Градски чиновник није желео да узврати поглед, а није могао ни да оде одатле. Тако му је остало само да се прави да Војина није видео, али је било јасно да ће кад се ова представа заврши и свако од њих оде на своју страну, важан чиновник са собом понети мучно осећање, осећање нејасног и неутврдљивог карактера кога се дуго неће ослободити, нити ће моћи да га лако заборави.

Војин је и даље гледао у њега нетремице, без речи, без намере да било шта учини. Није у том погледу било ни мржње, ни жеље за осветом, ни праштања, ни резигнације... ништа... само потреба да се суочи са истином да ствари сада стоје тако, да је овај човек тај гранични камен после кога се његов живот променио... и док стоји пред тим човеком, знаком свог искушења, да покуша да га разуме, јер, као што му је често Вишња говорила, можда у томе има и нечег доброг које ће једног дана бацити сасвим ново светло на све њих.

Војин је сад био веома близу градског секретара. Овај се премештао с ноге на ногу, гужвао ону хартију у рукама, брисао чело папирном марамицом. Војин је просто могао да осети лимункасти антисептички мирис те беле марамице.

Пришао му је још ближе, на раздаљину мању од једног метра, на ону дистанцу када се мора започети разговор макар из пристојности, али није изговорио ни реч, упорно је ћутао и обоје су, он, професор историје, отпуштен као непотребни виши архивар и важни градски секретарчић, у тим муклим тренуцима осећали да су неизговорене речи много, много теже од изговорених.

У следећем тренутку су се упалили рефлектори и камере, секретар је нешто говорио у потурени му микрофон, званице су после пет минута аплаудирале, затим су се сви окренули бродовима на полицама и бродовима и пићима у боци.

Војинов егзекутор је брзо отишао.

Окренуо се убрзо и Војин. Вишња га је већ чекала, не код катедрале, него на улазу у изложбену салу. Смешила се, као и увек, кад би он био у некаквој нелагоди. Да ли је све видела и знала? Тај њен самоуверени, а истовремено љупки осмех га је увек охрабривао иако никада није успео да схвати да ли је то њен урођени аристократски манир или израз солидарности старих љубавника.

Кад су се нашли поново на улици, под високим и светлим небом, имао је оно помешано осећање човека који се управо тргао из тешког сна... Умирен, безмало сасвим смирен, али још под снажним притиском ружног.

ПРЕДВЕЧЕРЊЕ ВОДЕ

Удари ме из све снаге, рекао је тај непознати тип, који ми је пришао у близини катедрале, у центру Новог Сада. Није био ни млад, ни стар. Око четрдесет пет.

Можда је ишао са мном у школу? Не, није, сигурно. Прошао сам милион пута поред њега у овом згужваном граду и нисам га никад запазио. Не бих ни сада, да ми се није испречио. Не могу рећи да је био дрзак, то не. Али, циничан можда. И самоироничан. Значи, несрећан.

Застао сам.

„Удари ме, пријатељу, из све снаге у нос. Немој да жалиш, кад те молим.”

Погледао сам га мало пажљивије. Био је некако похабан. Не бих могао тачно да кажем зашто је изгледао похабано. Можда ми се само чинило. Већ дуже време ствари које виђам се не покрећу унапред. Труле. Понекад, с вечери, с канала Дунав–Тиса–Дунав и околних бара стиже, доскора непознати, мирис трулежи. Мислим да је то тихо разједање свега око нас. Скоро бешумно пропадање. Као рђање тешких великих машина које тако плачу у тами.

Необјашњиво, али познато.

„Да ли си ти нормалан?”, упитао сам га.

„Не бој се, само одалами.”

„Зашто си мене изабрао? Има толико других који би ти врло радо учинили?”

„Слично се сличним лечи”, одговорио је насмејавши се и ја сам схватио да пред собом имам још једног изгубљеног остарелог гимназијског јапија.

Само сам одмахнуо руком и продужио.

Али, нисам могао да престанем да мислим о његовој понуди да му, тек тако, из чиста мира, славодобитно разлупам нос.

Зашто то нисам учинио?

Можда сам у једном тренутку пожелео то да учиним? Уосталом, имао сам толико разлога да се на некоме испразним. Али, нисам, јер сам знао да се после тога нећу осећати нимало боље.

* * *

Ипак, размишљао сам о носу који се расцветава крвав као ружа. О лупању носа. Заправо, о телу уопште. О телу, без душе. Његовим органима које би уместо да их завештавамо, како нам свако вече саветују са телевизије, и тако их се за живота на извештан начин одрекнемо – требало да чувамо са више поштовања.

Имао сам правилан и, рекло би се, нормалан нос. Можда мало већи, можда мало преширок? У сваком случају, у детињству нисам обраћао пажњу на нос. Био ми је важан стомак, бицепси, трицепси, раван трбух, величина оне ствари... Да ли су јаја у ораховој љусци?

Ишли смо иза мале цркве у Молинаријевом парку где нам је Јосип, младић старији неколико година од нас, редовно показивао знаке свог напредовања у зрелог мушкарца. Задизао је кошуљу и показивао како му длаке на грудима расту правилно као у уџбеницима, односно да су благо повијене на горе. Длаке су ми биле масне, коврцаве и риђе. Осећао сам страх када би их угледао и увек бих тада помишљао да он то чини због своје сестре.

Његова сестра Матилда, коју су сви звали Мата, била је необично лепа, али само до пола. Као пресечена риба-девојка. Фина, љупка глава са дугом црном косом, крупним очима и косим, али благим осмехом, упућеним свакоме кога би погледала. Под блузом могле су јој се назрети две дињасте узбибане дојке. Али, испод појаса, био је то дечак од три, четири године, који никако да научи да хода.

„Матилда, кажи нам колико жене имају рупица? Тамо доле, Матилда. Реци Матилда...”

Сирота Мата, која би после дуго плакала, тресући се у плавим инвалидским колицима са жутим точковима који су, уместо фелни, имали пластични четворолисни цвет циметне боје.

* * *

Веровао сам да свако има неки део тела којим је незадовољан. Како сам бивао старији, био сам све незадовољнији својим изгледом.

Прва девојка која ми је почела враћати самопоуздање, чак три месеца није дозвољавала да је пољубим, а онда ме је једне ноћи изненада у полупразном осветљеном аутобусу шчепала за мошнице

и зарила ми зубе у усне, не попуштајући до последње станице на окретници.

Питао сам је шта мисли о мом носу. Зар јој се не чини да је онако, мало без везе?

Она је била старија. Похађала је језичку гимназију у Карловцима и много је читала шпанске и аргентинске писце. Приче Хулија Кортасара је знала напамет. Стално ми је цитирала: „Врло добро си знао, имаћеш исувише времена да замишљаш појединости онога што се дешава...” или: „На неки начин морала сам да ти кажем збогом и да те истовремено замолим да наставиш!”

* * *

Изгорео сам изнутра, али ево ме у зрелим годинама, када помишљам да је сваки део мога тела, на неки начин, злоупотребљен.

Не само због мојих неопрезних мисли, него због онога што би се могло назвати употребом живота.

Како човек уопште доспе до тога да почиње да се стиди свог тела?

Као и све у животу, и промене које време носи су у почетку невидљиве као мале пукотине у споју носећег зида какве важне зграде, које наговештавају за сада невидљиве и још нечујне земљотресе, који ће се догодити.

Сећам се свог стомака. Седимо на плажи, две лепе младе девојке и ја и картамо се у песку испод самониклог дунавског бреста. Посматрамо испитивачки испод ока, наша тела, која не припадајући још ником другом као да у потпуности не припадају ни нама. Плава девојка има складне руке, ноге и невероватно љупке црте лица. Црна је мршавија, мушкобањаста, али без недостатака, има нешто јако искрено у држању, у погледу, као да све њено говори ту сам због мушког тела. Обе су, на свој начин, заводљиве и приступачне. Али ја сам забављен својим стомаком. Стално тражим положај у коме неће бити опуштен, не дебео, него некако издужен као да показује могућност да ћу једног дана заиста личити на свог гојазног оца, чију слику имам и сада пред очима.

Добри мој отац стоји у води до појаса на пешчаном меком дну Официрске плаже. Иако непливач, улива ми сигрност тако стамен, са крупним маљавим трбухом коме ниједан талас није дорастао.

Због тога изненада остављам карте и преко врелог песка трчим да се бацам у реку. Девојке трче за мном. Из воде нам вире само главе. Повремено се, пливајући или ронећи, приближавам плавој девојци која ми се стварно допада и ногама је обгрљујем

око врата или паса, у некој чудној младалачкој игри са лоптом, да би се само трен касније свако од нас, са збуњујућим смехом, забацио уназад, у усамљеност све хладније предвечерње воде.

То је било у прошлости. Сада посматрам своју стару мајку како се смањује.

Шта видим у њеним квргавим болесним коленима, танким рукама без мишића, опуштеном, издуваном трбуху из кога сам пре педесет година изашао, не својом вољом?

Понекад се играм са њом као са малим дететом.

„Затвори очи”, наређујем јој.

Она, која ионако скоро ништа не види, послушно склапа очи.

Стављам јој у пегаве скврчене руке неки мали поклон. Колач са рогачем без шећера, уску кришку лубенице, шаку несланог сира или јефтине и краткотрајни пластични апарат за слух са којим се она понаша као да ме чује, читајући страх и зебњу са мојих усана: Сви морамо умрети, али не сада, али не сада!

Не сада!

* * *

Понекад чујем неке гласове за које ми сви други, кад их питам, одговарају да их не чују. Али ја их чујем и не желим да говорим о њима. Не још.

Понекад су то гласови животиња. Обично паса. Нису као људски, али ако мало вежбате, лако ћете научити да их разумевате. Или гласови одлазећих и долазећих возова.

Неко негде иде. Са надом.

Ноћас су сву ноћ пролазили возови. Пошто увек крај узглавља имам оловку и мали нотес, записао сам време њиховог проласка. У три и десет иза поноћи лагано се на станици у долини испод куће зауставио први, теретни. Затим је отклопарао у правцу југа. У пола четири је наишао други, са мањом композицијом, судећи по краћем тутњању шина, и одвукао се некако тешко и опасно у правцу севера.

У четири и тридесет је пошао први путнички.

Али, то су ствари које сам детектовао ухом и пошто су уочљиве, нису важне. Доживљавам их само као вибрацијску масажу.

Важно је, што се пси те ноћи нису оглашавали после четири и тридесет, нису разговарали међусобно, нису се свађали па мирили, кевтали, лизали и јечали. Били су безгласни и то је прошлу ноћ чинило сабласном. Ујутро су их власници нашли склупчане у трави, залеђене у августу. Нека рука је посејала шарене отровне

куглице по уредно подшишаним травњацима испред последњих варадинских кућа.

* * *

Вечерас смо се, као некад, картали у друштву кућних пријатеља. Муж и жена, четрдесетих година. Она је археолог, а он геометар, који је тренутно без посла. Пили смо вино, мезетили и играли стару лаку игру таблица.

У једном касном тренутку осетио сам да ми изувена женска нога прстима задиже ногавицу панталона и додирује ми цеваницу. Ништа више, само толико. Могао је то да буде случај. Могла је то да буде нога моје жене која ме упозорава на нешто. Али, није.

Повукао сам се мало уназад. Покушај додира се није поновио. Жене су власници наше сексуалности, понављам мисао коју сам негде покупио.

* * *

Кад сам ноћас излазио из купатила, био сам мало припит, али не толико да не знам да сам свесно и својевољно ипак ударио носом у рагасто. Ништа страшно. Чак без крви. Мала кврга која ће проћи. Али, притом сам осетио лагано грчење у стомаку.

Била је то потреба да ме нешто заболи контролисано, дозирано, не последично као увек до сада. Осећао сам потребу да најзад испробам поседовање воље на самом себи. Нешто као експериментални миш. Или боље, пацов у крлетки свакодневне лабораторије.

Одједном сам схватио шта је желео онај поцепани лик у католичкој порти.

Али, знам да је касно за било шта. Нема нам помоћи. Сви ти накнадни покушаји су батргање у условној слободи. Укаљани, враћамо се у свој казамат.

Ипак, пипам квргу на носу, драшкам је док под прстима не осетим малу слузаву кап. Осећам према себи истовремено сажаљење и гађење. Али, то је још једино што могу да урадим са собом, у овој ноћи, у овој глувој соби, док брзо тонем у роптав сан у коме ми сомотска рука плаве девојке са плаже брише крв са лица, пре него што ме обгрли ногом у сну који нећу умети да протумачим до краја живота.